

METEOROLÓGIAI TÁRGYÚ AKADÉMIAI SZÉKFOGLALÓK ÉS ÉRTEKEZÉSEK LISTÁJA

LIST OF ACADEMIC INAUGURAL LECTURES AND THESES ON THE SUBJECT OF METEOROLOGY

Major György

Magyar Meteorológiai Társaság, 1525 Budapest Pf. 38., major.gy@met.hu

Összefoglalás. A Magyar Tudományos Akadémia tagjainak egy része székfoglaló előadásában részben vagy teljesen meteorológiai témákat tárgyalt. Ez az összeállítás tartalmazza ezek listáját, együtt azon meteorológiai értekezések listáival, amelyek akadémiai tudományos fokozat vagy akadémiai tudományos cím elnyeréséhez szolgáltak alapul.

Abstract. The inaugural lectures of some members of Hungarian Academy of Sciences discussed fully or partly meteorological topics. This paper contains of the list of these lectures altogether with the lists of the meteorological theses that founded the obtaining of academic scientific degrees or titles.

Bevezetés. A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) megalapítása óta a tudomány területén tevékenykedők közül egyeseket megválaszt tagjának, másokat pedig nem, ezáltal minősítést végez. Az 1950-es évek akadémiai reformjai során létrehozták a tudományok kandidátusa és a tudományok doktora fokozatot, így az akadémiai minősítés 3 lépcsős lett. 1994 után a tudományok doktora helyett az akadémia doktora cím került bevezetésre. A kétféle doktorokat némiképp szakszerűtlenül, de félreértést nem okozva, együtt *nagydoktoroknak* nevezem ebben az anyagban. Azért csak az akadémiai minősítésekkel foglalkozom, mert nagyjából a Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) megszületésével azonos időben indult meg a meteorológia területén dolgozók létszámának növekedése, így a minősítési „cselekmények” száma is.

A „tudományos minősítés” kifejezés a TMB létrehozatala után jelent meg a magyar nyelvben. Amit kifejez, az már szerte a világban az egyetemek kialakulásával megjelent. Mivel az egyetemi rendszer valamennyire különböző az egyes országokban, ezért az egyetemi minősítések országok közötti összevetése nem egyszerű. A hazai egyetemeken meteorológiai témával szerzett minősítéseket ez az összeállítás nem tartalmazza, róluk az egyetemi kollégák minden bizonnyal be fognak számolni. Az ELTE Meteorológiai Tanszéke már jelentős lépéseket tett ebben az irányban. A honlapján megtalálhatók a meteorológus oklevelet szerzettek szakdolgozatainak címei, valamint a budapesti tudományegyetemen meteorológiai témával doktori szigorlatot (beleértve a PhD-t is) tettek értekezéseinek címei.

Az összeállításban nem a személyeket, hanem a személyek által készített meteorológiai tárgyú, meteo-

rológiát is érintő témájú értekezéseket és székfoglalókat igyekeztem összegyűjteni, a „meteorológia” szót igen tágan értelmezve. Van olyan kolléga, aki 4 (kandidátusi, nagydoktori, levelező-tagi és rendes-tagi) tétellel is szerepel az összeállításban. A szerzők nem szükségképpen meteorológusok, nem mindegyikük dolgozott meteorológiai tekinthető munkahelyen, de az értekezés vagy székfoglaló címe (ha csak kis mértékben is) utal a légkörre vagy a nagyon tágan értelmezett meteorológiára, éghajlatra. A kiválasztás a cím alapján történt, kivételes esetben a cím helyett a tartalom meteorológiai vonatkozásai miatt került be a tétel a gyűjteménybe (*Bacsák György*). Néhány külföldi ösztöndíjas aspiráns is szerzett magyar kandidátusi minősítést, az ő értekezéseik nem részei az összeállításnak, mert csak csekély mértékben részei a hazai meteorológiai kutatásoknak.

A második részben a kandidátusi, a harmadikban a nagydoktori értekezések/tézisek listája szerepel, míg a negyedik részben az akadémiai székfoglalók táblázata látható. Minden tétel mellett hivatkozást tüntettem fel (kivéve *Bozó László* 2007 és *Gelencsér András* 2020), igyekezve a meteorológiai és akadémiai történetekben megtalálható hibákat elkerülni.

A három táblázatban szereplő hivatkozások olyan forrásokból származnak, amelyek bárki által elérhetők. Az évszámok a források évszámai, nem a mű elkészülésének és bemutatásának évét jelentik, esetenként több év eltérés lehet köztük. Egyik forrás sem teljes, ezért elvileg a több forrás összessége sem biztos, hogy teljes. *Horváth László* és *Weidinger Tamás* kollégák segítettek a teljességre törekvésben.

Meteorológiai/éghajlati témával szerzett kandidátusi minősítések

Év	Név	Cím	Ref.
1954	Bodolai István	Konvektív zivatarok aerológiai-szinoptikai feltételeiről	AE, 240
1955	Hajós Ferenc	Adatok a Tisza vízgyűjtőjének csapadékvizonyaihoz	AE, 219
1956	Dobosi Zoltán	Vizsgálatok a talajközeli légréteg hőmérsékleti viszonyairól	AE, 442
1956	Szász Gábor	A rozs termelésének összefüggése az időjárással és az éghajlattal	AE, 252
1957	Kozma Béla	A talajmenti légáramlás mennyiségi előrejelzése	AE, 340
1957	Ozorai Zoltán	A hazánkban fellépő időjárási helyzetek egyik típusa	AE, 340
1957	Simor Ferenc	Magyarország 80 éves hőmérsékleti idősorai gyakorisága 1871–1950	ID, 465
1958	Erdélyszky Zsigmond	A nedvesség-advekción és a nagy csapadékok kapcsolata	AE, 442
1959	Titkos Ervin	A légköri turbulencia szerkezete	AE, 421
1960	Justyák János	Művelésmódok hatása a szőlő állományklimájára	AE, 202
1961	Zách Alfréd	Budapest borultsági viszonyai	AE, 256
1961	Mórik József	Tatabánya levegő-egészségügyi helyzete	AE, 255
1962	Flórián Endre	Az ionoszféra F rétege Budapest feletti határfrekvenciájának vizsgálata	AE, 588
1962	Takács Lajos	Adatok Budapest sugárszéghajlatához	AE, 448
1962	Kakas József	Magyarország éghajlati körzetei	AE, 528
1962	Kéri Menyhért	A hó Magyarországon	AE, 528
1963	Kérdő István	Meteorológiai és klíma tényezők hatása az emberi szervezetre	AE, 562
1965	Pécze György	Magyarország éghajlatának szinoptikai-genetikus elemzése	AE, 70
1966	Papp László	Az erdőgazdasági csemetetermelés néhány meteorológiai vonatkozása	AE, 330
1966	Mészáros Ernő	A légköri aeroszolok fizikai-kémiai vizsgálata	AE, 686
1967	Bence Pál	A földi elektromágneses tér és az ionoszféra közötti kapcsolat	AE, 135
1967	Czelnai Rudolf	Meteorológiai mezők statisztikai szerkezetéről	AE, 136
1967	Erdős László	Agrometeorológiai vízháztartás vizsgálatok	AE, 618
1967	Pletser János	A kukorica kelése és növekedésének kapcsolata a talaj hőmérsékletével	ID, 126
1968	Juhász János	Homok, erdő-sztyepp artéri kistájak talaj-és léghőmérséklet viszonyai	AE, 515
1968	Szepesi Dezső	Légszennyező anyagok turbulens diffúziójának meteorológiai feltételei	ID, 192
1969	Antal Emánuel	Az öntözés előrejelzése meteorológiai adatok alapján	AE, 582
1971	Koppány György	A csapadék és a hőmérséklet középtávú előrejelzésének lehetőségei	AE, 268
1972	Probáld Ferenc	Budapest városklimája	AE, 514
1973	Tánczer Tibor	Objektív módszerek a műholdképek gyakorlati felhasználásához	ID, 250
1973	Rákóczi Ferenc	Az információelmélet néhány meteorológiai alkalmazása	ID, 381
1974	Varga-Haszonits Zoltán	Agroklimatológiai modell az őszibúza fenofázisainak meteorológiai jellemzésére	AE, 253
1975	Urbán László	Mikroklíma vizsgálatok különböző tojoházakban	AE, 438
1975	Major György	A rövidhullámú napsugárzás légköri elnyelésének vizsgálata felszíni és műholdas adatok alapján	AE, 45
1976	Makainé Császár Margit	Energia-átalakulások a légkörben	AE, 722
1976	Fodor István	Barlangok főbb típusainak éghajlata és bioklimatológiai sajátosságai	AE, 653
1977	Götz Gusztáv	A látens hőfelszabadulás szerepe a szinoptikus skálájú mozgásrendszerek fejlődésében	AE, 397
1979	Práger Tamás	A teljes hidrodinamikai egyenletrendszeren alapuló regionális előrejelzési modell	AE, 869
1980	Károssy Csaba	A napi hőmérsékleti szélsőségek együttes gyakorisági eloszlásának statisztikai szerkezete Magyarországon	AE, 692
1981	Várhelyi Gabriella	A kénvegyületek légköri körforgalmának vizsgálata globális, kontinentális és regionális léptékben	AE, 389
1981	Miskolczi Ferenc	A légkör teljes ózontartalmának és függőleges eloszlásának meghatározása az infravörös sávban végzett műholdas mérésekből	AE, 966
1983	Mersich Iván	Termikus és mechanikus kényszerek mezoskálájú áramlásmódosító hatása	AE, 755
1985	Fejősné Iványi Zsuzsa	A planetáris határréteg antropogén módosulásának numerikus modellezése	AE, 190
1986	Örményi Imre	A három-hertzes légköri elektromágneses sugárzás hatása az emberre az élet néhány területén	AE, 225
1987	Tar Károly	Magyarország széklímájának komplex statisztikai elemzése	AE, 111
1987	Faragó Tibor	A távérzékeléssel mért spektrális radiancia és a hidrológiai paraméterek közötti összefüggés fizikai-statisztikai vizsgálata	AE, 111
1988	Szlachányiné Bartholy Judit	Hemiszférikus magassági mezők makrocirkulációs helyzeteinek osztályozása objektív statisztikai módszerekkel	AE, 91
1988	Fekete László	Az Alföld fagyzónaí tavasszal és ősszel, valamint az előrejelzés módszere	AE, 91
1988	Rimócziné Paál Anikó	A felszínre leérkező napsugárzás becslése műholdképek alapján	AE, 16
1988	Horváth László	A légköri savas ülepedés mértéke Magyarországon	OPAC
1989	Ábrányi Andor	A növényi növekedés agrometeorológiai modellezése	AE, 166
1989	Szalai Sándor	Az Északi-félgömb kevésparaméteres éghajlati modellje	AE, 24
1989	Feketéné Náray Katalin	A légköri savas vegyületek országos léptékű transzmissziója	AE, 73
1990	Kapovitsné Róth Renáta	A felhőzet klimatológiai vizsgálata Európa felett műholdfelvételek alapján	AE, 28
1991	Mika János	A globális felmelegedés regionális égh. sajátosságai hazánk térségében	OPAC
1991	Szabó Tibor	A felszínhőmérséklet, mint agrometeorológiai információ hordozó	OPAC
1991	Pálvölgyi Tamás	Antropogén és természetes eredetű éghajlatváltozás vizsgálata termodinamikai éghajlat modellel	OPAC
1992	Dévényi Dezső	Műholdas adatok alkalmazása a meteorológiai mezők objektív analízisében	AE, 34
1992	Geresdi István	Zivatarfelhők mikrofizikájának számítógépes modellezése	AE, 129
1993	Weidinger Tamás	A planetáris határréteg modellezése komplex felszín felett	AE, 84

**Meteorológiai/éghajlati témával szerzett kandidátusi minősítések
(folytatás)**

1993	Horváth Ákos	Gyakorlati eljárás a prefrontális instabilitási vonalak dinamikájának vizsgálatára és előrejelzésére	AÉ, 84
1994	Anda Angéla	Az infravörös termométer alkalmazása növényi vízforgalom meghatározására	AÉ, 19
1994	Bozó László	Az ólom és kadmium légköri mérlege Magyarországon	AÉ, 54
1994	Szunyogh István	A Hamilton-féle mechanizmus alkalmazása numerikus légkörmODELLEK vizsgálatára	AÉ, 54
1995	Karácsony János	A szélrózsió elleni védekezés fizikai alapjai	AÉ, 158
1995	Rác Lajos	A Kárpát-medence éghajlattörténete 1490 - 1800	AÉ, 158
1995	Molnár Katalin	Magyarország tájainak éghajlati bemutatása klímaváltozás esetére	AÉ, 195
1996	Bussay Attila	Időjárás-növény modellek a burgonyatermés szimulálásához	AÉ, 101
1996	Ács Ferenc	Többretegű növénytakaró modell a légköri modellek részére	AÉ, 101
1998	Randriamampianina Roger	Aerosztátos-műholdas megfigyelőrendszerek modellezése	AÉ, 23
1998	Tókei László	A természetes időjárási szakaszok elkülönítésének új módszere	AÉ, 91

A források:

AE: Akadémiai Értesítő/ Magyar Tudomány,
real-j.mtak.hu

AÉ: Akadémiai Közlemény/Akadémiai Értesítő,
real-j.mtak.hu

ALM: Akadémiai Almanach, real-j.mtak.hu

ID: IDŐJÁRÁS

OPAC: opac.mtak.hu

Működésének kezdetén a TMB a korábban egyetemi minősítést szerzett és elismert kutatókat egyszerűsített eljárással kandidátussá vagy nagydoktorrá minősítette. Közöttük voltak mezőgazdászok, hidrológusok, orvosok stb., akiknek volt néhány meteorológiai tárgyú publikációjuk, de szakmai tevékenységüknek fő része nem a meteorológia volt. Az alább felsoroltak szakmai tevékenysége egyértelműen meteorológiai, noha többféle tudományterület kandidátusává minősítették őket.

1952–54 között, publikációs jegyzék alapján, kandidátusi minősítést nyertek :

egyetemi tanárok: Berényi Dénes AE, 1953, 26
Száva-Kováts József AE, 1953, 27
Wagner Richárd AE, 1953, 27

kutató intézeti vezetők (az 1973-as Almanach oldalaira hivatkozva, mert az AE nem közölte a teljes listát):

Bacsó Nándor 547
Dési Frigyes 747
Béll Béla 357
Aujeszky László 548
Berkés Zoltán 594
Réthly Antal 548
Hille Alfréd 594
Kulin István 640.

Meteorológiai/éghajlati témájú doktori minősítések

Év	Név	Cím	Hiv
1954	Bacsák György	A pleisztocén és miocén égimechanikai megvilágításban (2 opponens)	AE, 250
1959	Bacsó Nándor	Magyarország légterének energiaviszonyai	AE, 419
1967	Dési Frigyes	A légköri egyensúly feltételei	AE, 274
1968	Wagner Richárd	Az ársztás és a növényállomány hatása a mikroklímára	AE, 514
1968	Béll Béla	A légköri hőmérsékletváltozás advektív komponense a Budapest felett	AE, 776
1971	Péczely György	A felszíni vízbevitel rendszere a Duna felső és középső vízgyűjtőjén	AE, 331
1971	Mészáros Ernő	A légköri vízgőz kondenzációjának termodinamikája	AE, 123
1971	Czelnai Rudolf	Mintapontok alapján számított területi átlagok pontosságáról	AE, 795
1972	Aujeszky László	Kísérlet a légkör meteorológiai mobilizálható energiakészletének megbecslésére	AE, 392
1973	Réthly Antal	Tézisek alapján, 3 opponens	AE, 58
1974	Dobosi Zoltán	A sugárzási egyenleg eloszlása Magyarországon	AE, 60
1981	Szepsői Dezső	A légköri kén nagytávolságú transzmissziója	AE, 385
1981	Major György	A napsugárzás mérők hitelesítésekor fellépő cirkumszoláris hiba kiküszöbölése	AE, 711
1985	Rákóczi Ferenc	Meteorológiai folyamatok elemzése információelméleti alapon	AE, 475
1986	Koppány György	Az időjárás hosszabbtávú előrejelzésének néhány hazai módszere	AE, 143
1991	Justyák János	A tokajhegyaljai szőlőültetvények mezo- és mikroklimatikus jellemzői	AÉ, 114
1992	Götz Gusztáv	A légköri változékonyság teljes spektrumának egységes értelmezése	AÉ, 7
1993	Tóth Géza	A magyarországi aerológiai kutatás fejlesztése, a korszerű időjárás előrejelzés technikai megalapozása	AÉ, 85
1994	Varga-Haszonits Zoltán	Komplex agroklimatológiai modell az ősibúza produktivitásának jellemzésére	AÉ, 85
2001	Szász Gábor	A növényállományok szerepe a felszín-légkör kölcsönhatásának alakulásában	AÉ, 10
2001	Horváth László	Nitrogénvegyületek mérlegének meghatározása a légkör és egy erdei ökoszisztéma között	AÉ, 110
2001	Bozó László	Légköri nyomanyagok eredetének és mérlegének vizsgálata modellszámításokkal Magyarországon	AÉ, 34
2001	Anda Angéla	Az állományklímát befolyásoló néhány eljárás mikrometeorológiai elemzése	AÉ, 33
2002	Gelencsér András	A légköri finom aeroszol szerves anyagának összetétele, eredete, környezeti hatása	AÉ, 74

**Meteorológiai/éghajlati témájú doktori minősítések
(folytatás)**

2003	Fodor István	Környezetvédelem és éghajlati regionalitás Magyarországon	AÉ, 21
2004	Rácz Lajos	Magyarország éghajlattörténete az újkor idején	AÉ, 86
2006	Bartholy Judit	A Kárpát-medence éghajlati múltjának rekonstrukciója és a jövőben várható tendenciák elemzése	AÉ, 76
2006	Haszpra László	Magyarországi felszíni és magas mérőtornyos légköri szén-dioxid mérések	AÉ, 137
2007	Geresdi István	A csapadékképződés és az aeroszolok közvetett éghajlati hatásának numerikus modellezése	AÉ, 4
2008	Mika János	Regionális éghajlati forgatókönyvek előkészítése statisztikus módszerekkel	AÉ, 28
2008	Kiss Gyula	A légköri finom aeroszol kémiai jellemzői és a felhőképződésben betöltött szerepe	AÉ, 185
2009	Jánosi Imre	Atmoszférikus paraméterek statisztikus fizikai vizsgálata és laboratóriumi modellezése	AÉ, 52
2011	Unger János	A városi hősziget-jelenség néhány aspektusa	AÉ, 167
2014	Matyasovszky István	Néhány statisztikai módszer az elméleti és alkalmazott klimatológiai vizsgálatokban	AÉ, 192

1986-ig

AE: MAGYAR TUDOMÁNY, *real-j.mtak.hu: (Magyar) AKADÉMIAI ÉRTEŚÍTŐ/MAGYAR TUDOMÁNY*

1987-től: AÉ:

AKADÉMIAI ÉRTEŚITŐ, *1994-ig a real-j-ből: AKADÉMIAI KÖZLÖNY/AKADÉMIAI ÉRTEŚITŐ, 1995-től könyvtári nyomtatott változat, a hiányok a re-
alból kikeresve*

Bacsák György témájának címében nem szerepel az éghajlat szó, ennek ellenére ide soroltam, mert a téma az elmúlt 600 000 év éghajlatának változásai és a Föld pályaelemeinek változásai közötti kapcsolat. Érdemes még megjegyezni, hogy Bacsák 84 évesen kandidátusi minősítésért folyamodott (ezért csak 2 az opponensek száma), de a bírálóbizottság javaslata alapján a TMB nagydoktorrá minősítette.

Meteorológiai tárgyú akadémiai székfoglalók

Év	Név	Cím	Hivatkozás
1859	Stoczek József	A fémbarométerről	MTA 1825–2002*
1860	Berde Áron	A levegőnyirkosság némely égalji sajátossága	MTA 1825–2002*
1862	Wass Sámuel	A lég-áramlásokról	MTA 1825–2002*
1864	Duka Tivadar	Alsó-Bengál physikai és éghajlati tekintetben	MTA 1825–2002*
1971	Béll Béla	Magyarország légterének éghajlati sajátosságai a magasabb légrétegekben	MTA 1825–2002*
1977	Czelnai Rudolf	A légköri folyamatok modellezése	MTA 1825–2002*
1983	Béll Béla	A légáramlás éghajlati sajátosságai a Kárpát-medence térségében	MTA 1825–2002*
1985	Mészáros Ernő	A légkör összetétele és az elemek biogeokémiai körforgása	MTA 1825–2002*
1988	Czelnai Rudolf	A meteorológia fejlődésének várható irányai	MTA 1825–2002*
1990	Mészáros Ernő	A bioszférikus éghajlatszabályozás igazolásának lehetőségei	MTA 1825–2002*
1993	Major György	A Föld-légkör rendszer sugárzásháztartásának mérése	MTA 1825–2002*
1999	Major György	A napsugárzás a légkörben és a felszínen	MTA 1825–2002*
2008	Bozó László	Antropogén légköri nyomananyagok terjedésének és ülepedésének modellezése	
2013	Bozó László	A levegőkörnyezet állapotának értékelése: új kihívások és lehetőségek	mta.hu/köztestület
2020	Gelencsér András	Koromrészecskék a légkörben: a levegőszennyezéstől a globális éghajlatmódosításig	<i>Légkör</i> 65, 68.

*A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–2002.
MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2003

anyag megjelenése óta az újabb akadémikusok életéről és műveiről az MTA honlapja számol be.

Ebben az összeállításban szerepelnek az 1870-ben alapított királyi intézet akadémikus igazgatói is: Schenzl Guidó, Fröhlich Izidor, Konkoly Thege Miklós és Steiner Lajos. Ők székfoglalók témáit nem a meteorológia területéről választották.

Az 1825–2002 között választott akadémikusokat egy-egy szerkesztésben felsoroló háromkötetes nyomtatott

A honlap szerkesztésének szempontjai nem egységesek, ezért például *Bozó László* levelező taggá választása után elmondott székfoglalójának címe nincs benne a róla szóló anyagban.

*Gelencsér András*t az MTA közgyűlése 2019 májusában levelező taggá választotta, székfoglalójára 2020. február 18-án került sor.